

Arşive Ruh Veren Tarihçi: Mehmet Genç

Yayınlandığı yer: Derin Tarih

Tarih: Nisan 2021

Yazan: Mustafa Özel, İstanbul Şehir Üniversitesi

Mehmet Genç, Osmanlı tarihçiliğinin boyar maddesiydi. Tonlarca beyaz ham maddeye bir kaşık kırmızı boyar madde attığınızda, bütün kitle kıpkızıl olur. Birkaç kısa makaleyle arşivdeki ölü rakamları canlandıran “unvansız tarihçi,” gelecek nesillere işaret feneri oldu. Vefatının ardından, çalışmalarından hareketle attığım yedi tweet, tarih idrâkimize katkılarının muazzam olduğunu göstermeye kâfidir:

1) Bize titiz bir çalışma ahlâkı ve derin bir tarih şuuru miras bırakan Mehmet Genç hocamızı ebedî hayata uğurladık, mekânı cennet olsun. “Âlimin ölümü, âlemin ölümüdür.”

2) “Osmanlı iktisat ve maliyesi, kendisinden önce gelen bilgeliklerin birikimi üzerine aklın ve vicdanın inşâ etmeyi başardığı ilginç bir sentezdir.”

3) “Osmanlıların Avrupa’daki genişlemesi 329 yıl (1354-1683), geri çekilmesi ise 239 yıl sürdü (1683-1922). Sanayi Devrimini gerçekleştirmiş bir Avrupa karşısındaki bu daralmayı başarılı saymak gerekir. Osmanlıların ‘düşüşü’, yükselişlerinden daha muhteşemdir.”

4) “Osmanlıları asıl başarılarını, ordularını iyi örgütleyip eğitmekten ziyade, bu orduları taşıyan, besleyen sosyal ve iktisadî düzenlerinde aramak gerekir. Liyakatli bir elitin sunduğu güvenlik, adalet, hoşgörü ve refah, Osmanlı sisteminin başarısının özünü oluşturur.”

5) “Nietzsche, ‘uçurumun içine bakarsan uçurum da senin içine bakar,’ diyor. Ben Osmanlı

uçurumunun içine baktım. O da bana baktı. Ve neticede adeta kaynaştık.”

6) “İstanbul’u Avrupa’nın rakipsiz şehri mevkiine ulaştıran gelişmeler (fetihten sonradır). (Öyle ki) insan, Osmanlı mı İstanbul’u seçmiş ve fethetmiş, yoksa İstanbul mu potansiyellerini alabildiğine gerçekleştirmek üzere Osmanlı’yı seçip davet etmiştir diye sormaktan kendini alamaz.”

7) “Osmanlı geniş bir coğrafyada din, mezhep, dil ve ırk bakımından dünya tarihinde bilinen en büyük çeşitliliği bünyesinde barındırarak yönetmeyi başarmış bir devlettir. Son 7000 yılda bu kadar uzun süre bu (başarıyı sürdürebilen) devletlerin sayısı 10’u bulmaz.”

Vazgeçmeyen Bulamaz!

Halk arasında çok meşhur olan “Aramakla bulunmaz; ama bulanlar, yalnızca aramış olanlardır!” sözü tashihe muhtaçtır. “Bulanlar, vazgeçmiş olanlardır!” Medenî hayatın bütün formalite ve yüklerinden arınmadıkça, kendinizi topyekûn ve sadece ilme vermedikçe, ilim de size kendini vermez! Çağının en büyük tarih hocası Ömer Lütfi Barkan’ın asistanı iken bile, verileri konuşturamadığı ve anlamlı bir neticeye ulaştığını hissetmediği bir çalışmayı “tez” olarak sunmayı reddetmek, bu konumun sağladığı maddî rahatlık ve sosyal statüden vazgeçmek, emsalsiz bir ilim ahlâkının işaretidir. Bu fedakârlığın ailevî maliyetini, kitabının başına koyduğu teşekkürnâme ile hafifletmeye çalışmıştır:

Fırsat buldukça yayın kurulu toplantılarımıza teşrif eden Mehmet Genç, “gazanız mübarek olsun” diyerek kalbi desteğini ifade eder, latif sohbeti ve her biri ders değerindeki tespitiyle bize adeta itminan ve sebat ilacı içirirdi. Dergimizin 5. yıl davetinde konuşma yaparken (karşı sayfa). Davetin ardından çekilen hatıra fotoğrafında Aykut Kazancıgil ile rahmetli Yavuz Bahadıroğlu’nun arasında (altta). Hasta yatağında elinde belge ile (yanda).

“Onlara verebildiğim, oldukça bol mahrumiyetlerden ibaret.Eşim Münevver Nurdan ... beni Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne şikâyet hakkı olduğu halde, bunu yapmadı; üstelik sağladığı iç huzuru ile adeta kendini feda edencesine çalışmalarına katkıda bulundu, ona teşekkürüm sonsuzdur. Kızlarım Zeynep ve Elif Süreyya, büyürken sordukları derin çocuk soruları ile zihnî gelişmemde önemli rol oynadılar. Buna karşılık, kendilerine yeteri kadar zaman ayıramayan, ayrıca sınırlı gelirini de uzak diyarlardan getirttiği pahalı kitaplara harcayan babalarını mahkemeye vermekte yerden göğe kadar haklı oldukları halde, hiç şikâyet etmeden katlandılar, onlara da teşekkürüm sonsuzdur.” Öyle anlaşıyor ki, ilim şahsî olmaktan ziyade ailevî bir meşguliyet ve mes’uliyettir!..

Kitap üstüne kitap yayınladıkları halde ilmin “tadına” varamamış olanlar için Mehmet Genç’in tavrı kolay anlaşılır değildir; tembel ve üşengeç olduğunu söyleyenler bile olmuştur. Son on yılı İstanbul Şehir Üniversitesi’nde beraber geçirdik; odalarımız karşı karşıya idi; bir an meselesiz durduğunu, bir sorunun peşinden gitmediğini görmedik. Zaten onu üniversiteye alışılmış tarzda ders vermesi için değil, bize derdini, meselelerini aşılması için davet etmiştik. Mehmet Genç’in ağırkanlılığı, bir heyecan ve tat meselesiydi. Yirmi yıl kadar önceki bir sohbetinde son sınıfta farkında olmadan vereme yakalandığını, bu vesileyle tanıştığı doktorun ona hem sağlığını hem de “bilginin heyecan ve tadını” kazandırdığını söylemişti. Doktor, röntgen filmine uzun uzun bakıp, büyük bir heyecanla asistanlarını topluyor ve “Bakın klasik, tipik bir tüberküloz” diyor. Yirmi iki yaşındaki gen Mehmet çok heyecanlanıyor tabii, kurtuluşu olmayan bir derde düştüğünü düşünüyor hemen. Fakat, genç talebenin ölüm fermanını okuyan hocada soğuk ama müthiş bir heyecan vardır; bundan da etkileniyor. “Bu heyecan beni ilgilendirdi. Daha önce matematik seviyor, problem çözüyor, bundan büyük bir haz duyuyordum. Ama bu hazzın ne olduğunu doğrusu bilmiyordum; o doktorun yüzünde bu hazzı, bu bilgi heyecanını gördüm. İlmin tadına ilk defa o andan vardım. Doktorun heyecanını çok değerli buldum. Yüzünde, kafasında bir modelin, bir hipotezin gerçeğe tekabülünü keşfetmenin hazzı, heyecanı vardı.”

Mehmet Genç son anlarına kadar bu haz ve heyecanla yaşadı; hasta yatağında, zor nefes alırken bile bilgi arayışına ara vermedi. Osmanlı tarihinden alınacak derslerin siyasi retoriğē kurban edilmemesini, kavmiyetçi duyguların şişirilmemesi uğruna harcanmamasını öğütleyerek aramızdan ayrıldı. Tarihi bilgiyi kendimizi ve insanlığı “düzeltmek” için kullanmalıydık. Devlet sistemi ve iktisat zihniyetiyle Osmanlı, insanlığın %99’unu %1’i için çalıştıran ve yeryüzünün doğal kaynaklarını talan eden kapitalist medeniyetin panzehiri olarak gündeme getirilmeliydi. Fakat bunu hamasetle değil, sistemli ilmî çabayla ortaya koymalıydık.

Ruhu şâd, mekânı Cennet olsun...